

Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva

proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s.
2021

proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s.

V Luhu 715/6, 140 00 Praha 4

tel.: 774 433 005

e-mail: info@profem.cz

web: www.profem.cz

Obsah

1. ÚVOD	2
2. METODOLOGIE	3
2.1. VÝBĚR VZORKU	3
2.2. SBĚR DAT	3
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU	5
3.1. ZKUŠENOSTI ŽEN SE SEXUÁLNÍM NÁSILÍM A SEXUÁLNÍM OBTĚŽOVÁNÍM	5
3.2. ZKUŠENOSTI MUŽŮ SE SEXUÁLNÍM NÁSILÍM A SEXUÁLNÍM OBTĚŽOVÁNÍM.....	6
3.3. REAKCE A VYHLEDÁNÍ ODBORNÉ POMOCI A PODPORY.....	8
3.3.1. Znásilnění	9
3.3.2. Verbální sexuální obtěžování.....	10
3.3.3. Osahávání, hlazení, doteky proti vůli oběti.....	11
3.3.4. Řešení dalších forem sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování	11
4. ZÁVĚREM	12

1. Úvod

Sexuální násilí a sexuální obtěžování je palčivým problémem, který má často velmi dlouhodobé a dalekosáhlé dopady na život obětí¹. V organizaci proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. se této problematice a přímé pomoci obětem násilí věnujeme více než 25 let. Počet žen, které zažívají právě sexuální násilí, ale i sexuální obtěžování a obrací se na naši organizaci, během posledních let roste. V roce 2020 tvořila problematika sexuálního násilí/obtěžování 30 % řešených témat v rámci konzultací a jiné přímé podpory v naší organizaci, v roce 2021 jde o poměr 33 % (dle interních statistik k 1.8.2021).

Rostoucí poptávka po službách naší organizace ze strany obětí sexuálního násilí je proto jedním z motivů pro prozkoumání této problematiky také optikou kvantitativního výzkumu a ke zjištění, kolika lidí se sexuální násilí a sexuální obtěžování týká.

V této výzkumné zprávě najdete podrobné výstupy z reprezentativního kvantitativního šetření, které probíhalo v srpnu 2021 a jehož výsledky je tak možné generalizovat na českou populaci 18 let a starší. Ve výzkumu jsme se zaměřili na dvě hlavní otázky: s jakými formami sexuálního násilí a sexuálního obtěžování se ženy a muži v ČR setkávají a jak tyto situace řeší. V následující kapitole najdete podrobný popis metodologie včetně omezení získaných dat, což je klíčové pro následnou interpretaci výsledků. Následuje kapitola představující hlavní výsledky, tedy odpovědi na otázky, kolik žen a mužů se s nějakou formou sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování setkala alespoň jednou v průběhu svého života, kolik lidí se setkává s konkrétními formami sexuálního obtěžování nebo sexuálního násilí a jak tyto zažité situace řeší.

Přestože nejde o pozitivní čtení, věříme, že je nutné o této problematice informovat a zvyšovat povědomí o jejím rozsahu, neboť je sexuální násilí a sexuální obtěžování často mylně vnímáno jen jako minoritní a okrajový problém české společnosti.

Na závěr chceme velmi poděkovat výzkumné agentuře MindBridge Consulting, a.s., která pro nás toto šetření realizovala a se kterou na výzkumných šetřeních spolupracujeme již dlouhodobě.

¹ Slovo oběť je v českém prostředí často vnímáno jako označení pasivního člověka, na kterém je páčáno násilí. Naše organizace však oběti chápe jako autonomní a často velmi aktivní osoby, které intenzivně svou situaci řeší, a takto s termínem oběť také zacházíme.

2. Metodologie

Cílem výzkumu bylo primárně zjistit, s jakými typy sexuálního obtěžování a/nebo násilí mají muži a ženy ve věku 18 let a starší v České republice zkušenost. Dále nás zajímalo, jak tyto případy řeší, zda po zažitém útoku kontaktují nějakou odbornou organizaci či instituci, nebo se s prožitým násilím či obtěžováním svěřují osobě blízké. S ohledem na rozsah výzkumu jsme ovšem neměli prostor zkoumat řešení u každého typu sexuálního násilí nebo obtěžování. Proto jsme se respondentů a respondentek nejprve dotázali, jaká ze zažitých situací pro ně byla ta nejhorší, a dále jak právě tuto nejhorší situaci řešili. Na to je potřeba brát ohled při interpretaci dat, jak bude i níže u konkrétních výsledků výzkumu uvedeno.

Určité omezení dat a jejich interpretace je potřeba vnímat také s ohledem na zvolenou kvantitativní metodologii.

2.1. Výběr vzorku

Výzkum byl realizován v podobě kvantitativního reprezentativního výzkumu, který odpovídá standardům kvality SIMAR² a ESOMAR³. Jde tedy o výzkum, který při výběru vzorku respondentek a respondentů respektoval zásadní demografické kategorie rozložení české populace. Vzorek byl sestaven tak, aby počet respondentek a respondentů v dané kategorii odpovídal počtu v běžné populaci. Šlo o následující kategorie: pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, region (kraj), velikost místa bydliště. Výsledná data byla navíc převážena, aby bylo dosaženo důsledné shody struktury vzorku mezi výběrovým souborem a strukturou populace ČR ve věku 18 let a starší. Velikost vzorku byla 1 000 respondentů a respondentek (512 žen a 488 mužů), a byli vybráni pouze ti, kterým bylo 18 let nebo více.

2.2. Sběr dat

Sběr kvantitativních dat probíhal od 17. do 22. srpna 2021 metodou CAWI (dotazováním přes webové rozhraní). Díky relativně vysoké penetraci internetu tak bylo možné obsáhnout výzkumný vzorek reprezentativní z hlediska kritérií popsanych v kapitole 2.1⁴.

Mezi sexuální násilí a obtěžování byly v rámci výzkumu zařazeny tyto formy:

- znásilnění (přinucení do sexu za použití násilí, pod pohrůzkou násilí, zneužitím situace – např. ve spánku, využitím bezbrannosti - například v dětství);
- osahávání, hlazení, doteky proti vůli dané osoby;
- verbální sexuální obtěžování (nevyžádané vulgární výrazy či dotazy, nevyžádané sexuální návrhy, sexualizované pokřikování na ulici)
- nucení k nepříjemným sexuálním praktikám;
- nucení ke sledování pornografie;
- nevyžádané líbání, líbání proti vůli dané osoby;

² Sdružení agentur pro výzkum trhu a veřejného mínění, <https://simar.cz/standards/kvalitativni-standards>.

³ European Society for Opinion and Marketing Research, <https://esomar.org/services/professional-standards>.

⁴ Dotazování touto formou však s sebou nese jisté limity, které by mohly být eliminovány například v osobním dotazování (CAPI), během kterého může dojít k dovysvětlení jednotlivých pojmů.

- obdržení nevyžádaných erotických či intimních fotografií nebo videa;
- výhrůžka zveřejněním či zveřejnění nebo jiné šíření intimních fotografií nebo videa dané osoby
- voyerství, exhibicionismus, sexuální sebeuspokojování na veřejnosti;
- jiné.

V první otázce jsme se dotazovali na zkušenost právě s těmito formami sexuálního násilí a obtěžování, a to během celého života (v dětství, dospívání i dospělosti). Jedná se tedy o reflexi subjektivního vnímání prožité skutečnosti. Respondentky a respondenti měli možnost vybrat více možností. Neměli však možnost odpovědět, zda se s danou formou násilí/obtěžování setkali pouze jednou, nebo vícekrát.

V druhé otázce jsme se těch, kteří zažili alespoň jednu z uvedených forem násilí/obtěžování, zeptali, jakou ze zažitých situací hodnotí jako nejhorší. Jak bylo uvedeno výše, toto zúžení jsme byli nuceni učinit s ohledem na rozsah výzkumu, kdy limitovaný prostor neumožnil doptávat se na formu řešení u každé zažité situace. Následující otázka se tedy zabývala právě formami řešení situace, které jsme definovali následovně:

- nijak, nechal/a jsem to být;
- svěřil/a jsem se někomu v rodině;
- svěřil/a jsem se kamarádovi, kamarádce, přátelům;
- svěřil/a jsem se dospělé osobě mimo rodinu, které důvěřuji (kněz, vedoucí, kolega v práci, učitel);
- ohlásil/a jsem to na policii;
- vyhledal/a jsem právní konzultaci;
- vyhledal/a jsem psychologickou terapii;
- šel/šla jsem k lékaři (obvodní lékař, gynekolog, pohotovost apod.);
- vyhledal/a jsem poradnu nebo jinou neziskovou organizaci (chat, linka důvěry, osobní konzultace se sociální pracovníci) a;
- přiměl/a jsem ho/ji, aby od toho upustil/a.

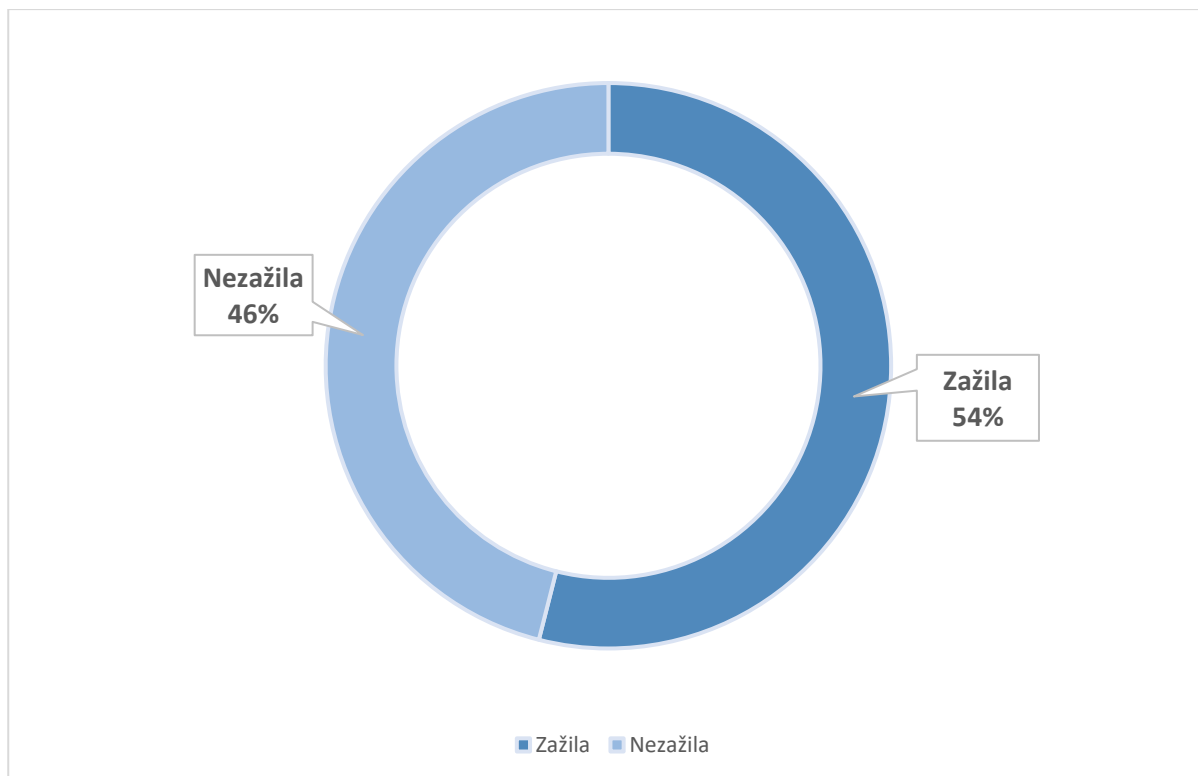
I zde respondenti a respondentky mohli z výčtu vybrat vícero možností. Jak bylo uvedeno již výše, s ohledem na rozsah výzkumu jsme nezkoumali, zda respondent nebo respondentka zažili danou formu sexuálního násilí či obtěžování pouze jednou či opakovaně. To dále limituje interpretaci dat, neboť u osob, které například znásilnění zažily více než jednou v životě, nemůžeme s přesností říct, který z daných útoků řešili právě zodpovězeným způsobem. Je tedy možné ale říci, že tímto zodpovězeným způsobem či způsoby řešili alespoň jeden z útoků v rámci dané formy zažitého násilí či obtěžování.

3. Výsledky výzkumu

3.1. Zkušenosti žen se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním

S minimálně jednou formou sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování se setkala více než každá druhá žena. Konkrétně se jedná o 54,5 % žen, jak ukazuje i graf č.1.

Graf č.1: Kolik žen v ČR 18+ zažilo alespoň jednu z forem sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování alespoň jednou v průběhu svého života (v dětství, dospívání, dospělosti)? (n=512)

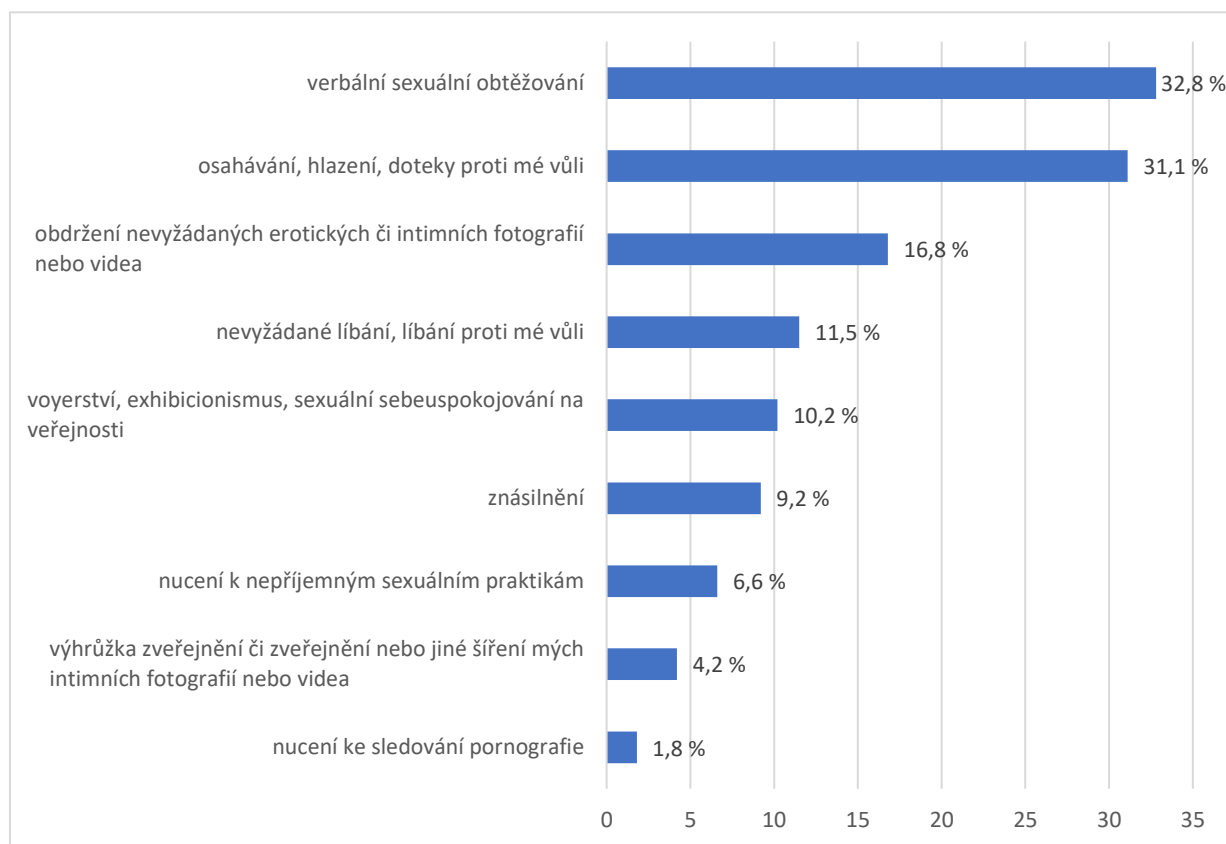

Ženy se setkávají nejčastěji s verbálním sexuálním obtěžováním (32,8 %); s nevyžádaným osaháváním, hlazením a/nebo doteky proti své vůli (31,1 %). 16,8 % žen obdrželo alespoň jednou během svého života nevyžádané erotické či intimní fotografie nebo videa, přičemž 4,2 % žen někdo vyhrožoval zveřejněním jejich intimních fotografií či videa, nebo tyto fotografie či videa skutečně uveřejnil. Nevyžádané líbání či líbání proti své vůli zažilo 11,5 % žen. 10,2 % žen bylo alespoň jednou svědkyněmi exhibicionismu, sexuálního sebeuspokojování pachatele na veřejnosti nebo zažilo voyerství. 9,2 % žen bylo během svého života minimálně jednou znásilněno. 6,6 % žen bylo nuceno k nepříjemným sexuálním praktikám a 1,8 % žen bylo nuceno ke sledování pornografie.

Graf č.2 níže ukazuje procenta žen, které se setkaly s danou formou násilí či obtěžování. Jak bylo uvedeno výše, respondentky měly možnost vybrat více forem najednou. 0,8 % respondentek zvolily možnost „jiné“ a vzhledem k tomu, že jsme se ve výzkumu nedoptávali na podrobnější popis této jiné zkušenosti, není v grafu č. 2 uvedena.

Pokud se podíváme podrobněji na **znásilnění**, specificky se jedná o **9,2 % žen**, což je téměř každá desátá žena v ČR. V přepočtu je to **více než 409 tisíc žen**⁵.

Graf č.2: Zkušenost žen s konkrétními formami sexuálního násilí a sexuálního obtěžování (n=512)

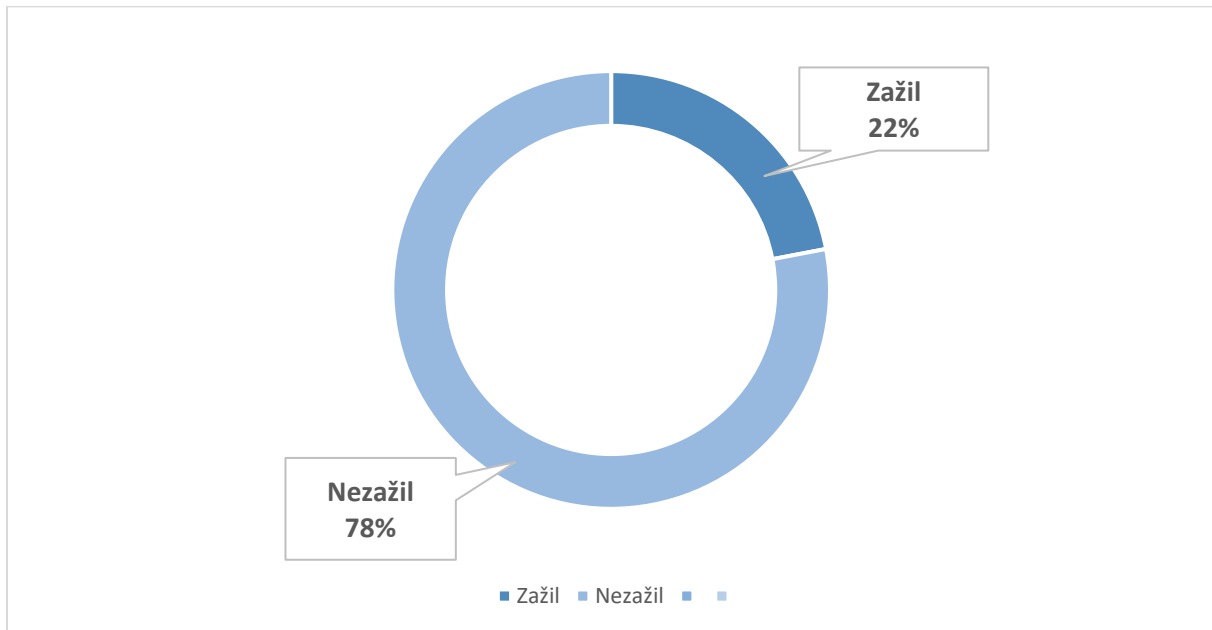
Každá třetí žena přitom zažila během svého života více než jednu formu sexuálního násilí nebo obtěžování. Ženy, které se staly obětí sexuálního obtěžování nebo násilí, zažily **alespoň jedenkrát v průměru dva až tři (2,3) typy obtěžování nebo násilí.** I přesto, že jsme ve výzkumu neměli možnost se zeptat, zda danou formu násilí nebo obtěžování respondentka zažila jednou či opakovaně, je toto důležitý údaj, který dále specifikuje zkušenost českých žen se sexuálním násilím a obtěžováním.

3.2. Zkušenosti mužů se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním

S minimálně jednou formou sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování se setkala 22,3 % mužů. To je přibližně každý čtvrtý muž.

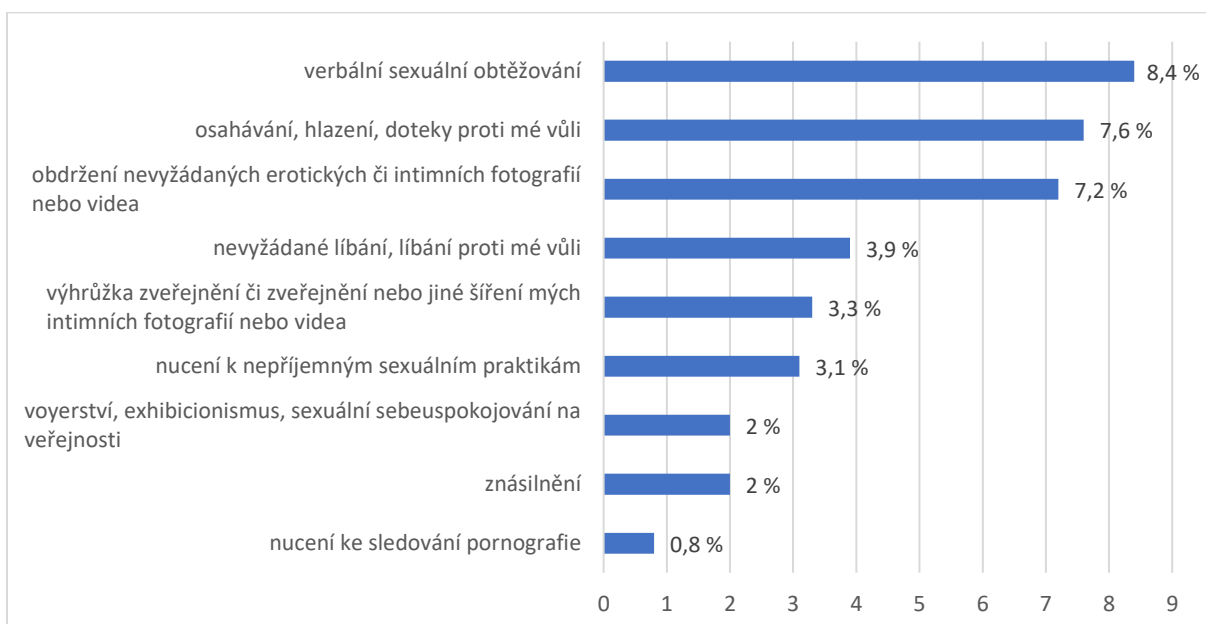
⁵ Propočtení dle posledních dostupných dat ČSÚ k dané věkové struktuře a pohlaví (k 1. 1. 2020), viz <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2020>.

Graf č.3: Kolik mužů v ČR ve věku 18 let a starších zažilo alespoň jednu z forem sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování alespoň jednou v průběhu svého života (v dětství, dospívání, dospělosti)? (n=488)

Co se týče konkrétních forem sexuálního násilí a sexuálního obtěžování, muži (stejně tak jako ženy) zažívají nejčastěji verbální sexuální obtěžování (8,4 %) a nevyžádané osahávání, hlazení a/nebo doteky proti své vůli (7,6 %). 7,2 % mužů obdrželo alespoň jednou během svého života nevyžádané erotické či intimní fotografie nebo videa, přičemž 3,3 % mužů někdo vyhrožoval zveřejněním jejich intimních fotografií či videa, nebo tyto fotografie či videa skutečně uveřejnil. Nevyžádané líbání či líbání proti své vůli zažilo 3,9 % mužů. 3,1 % mužů bylo nuceno k nepříjemným sexuálním praktikám, 2 % mužů zažilo znásilnění a 2 % mužů byla svědkem exhibicionismu, sexuálního sebeuspokojování pachatele na veřejnosti nebo zažila voyerství. 0,8 % mužů pak bylo nuceno ke sledování pornografie.

Graf č.4: Zkušenost mužů s konkrétními formami sexuálního násilí a sexuálního obtěžování (n=488)

Oproti ženám tedy zažívá sexuální násilí/obtěžování výrazně nižší počet mužů. Muži také zažívají v průměru nižší počet forem násilí/obtěžování - muži, kteří se stali obětí sexuálního obtěžování nebo násilí, zažili alespoň jedenkrát v průměru 1-2 (1,8) typy obtěžování nebo násilí.

Výzkum se nezaměřoval na otázku pachatele sexuálního násilí/obtěžování. Zahraniční data však ukazují, že u některých forem sexuálního násilí zažívaných muži je pachatelem majoritně muž – u znásilnění se jedná téměř o 90 % případů⁶.

3.3. Reakce a vyhledání odborné pomoci a podpory

Ve výzkumu nás také zajímalo, jak lidé, kteří se s nějakou formou sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování setkali, na tyto situace reagují, jak je řeší a zda po zažitém útoku kontaktují nějakou odbornou organizaci či instituci, nebo se s prožitým násilím či obtěžováním svěří osobě blízké.

S ohledem na rozsah výzkumu jsme neměli prostor zkoumat řešení u každého typu sexuálního násilí nebo obtěžování, stejně tak ne u každého z incidentů v rámci jedné formy (tedy u osob, které nějakou formu násilí nebo obtěžování zažívaly opakovaně). Proto jsme se respondentů a respondentek nejprve dotázali, jaká ze zažitých situací pro ně byla ta nejhorší, a dále jak právě tuto nejhorší situaci řešili.

Jedná se tak o řešení alespoň jednoho útoku v rámci zažívaného sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování u osob, které danou formu vyhodnotily jako nejhorší v porovnání s ostatními zažitými formami sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování.

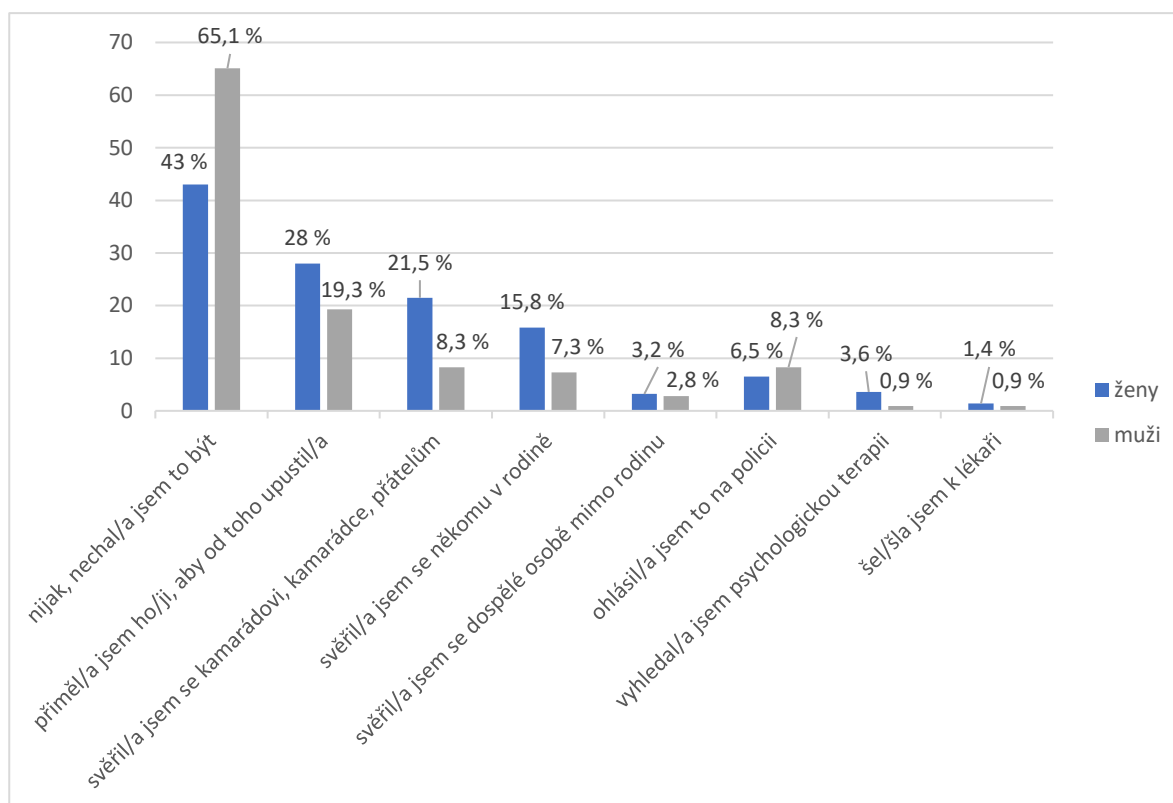
Rozdíly mezi reakcemi mužů a žen jsou do značné míry ovlivněny také samotnou strukturou konkrétního obtěžování, kterému jsou mužské a ženské oběti vystaveny.

Jak je vidět v grafu č.5 níže, většina obětí sexuálního násilí nebo obtěžování nejčastěji tyto případy nijak a s nikým neřeší (ženy 43 %, muži 65 %). Ženy se častěji než muži se zkušenostmi se sexuálním násilím nebo obtěžováním někomu svěří - nejčastěji kamarádce/kamarádovi (22 % žen) nebo někomu v rodině (16 % žen). 3 % jak žen, tak mužů se svěří jiné dospělé osobě mimo rodinu, které důvěřují (například učitel/ka, kněz, vedoucí v práci apod.).

Dotazovaní muži v o něco vyšší míře, než ženy nahlásili daný útok na policii (8 % mužů, 6 % žen), rozdíly však nejsou významné. Obecně se však na odbornou pomoc a pomáhající instituce obrací menší počet obětí - 4 % žen a 1 % mužů vyhledává psychoterapii, 0,9 % mužů a 1,4 % žen vyhledává lékařskou pomoc. Právní konzultaci či poradnu nebo jinou neziskovou organizaci vyhledá také přibližně 1 % jak žen, tak mužů, proto tyto formy řešení nejsou uvedeny v grafu č.5, a jsou více zřetelné při bližším prozkoumání řešení konkrétních forem sexuálního násilí nebo obtěžování (například u znásilnění, viz graf č.6).

⁶ CDC, 2020. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/intimatepartnerviolence/men-ipvsvandstalking.html>

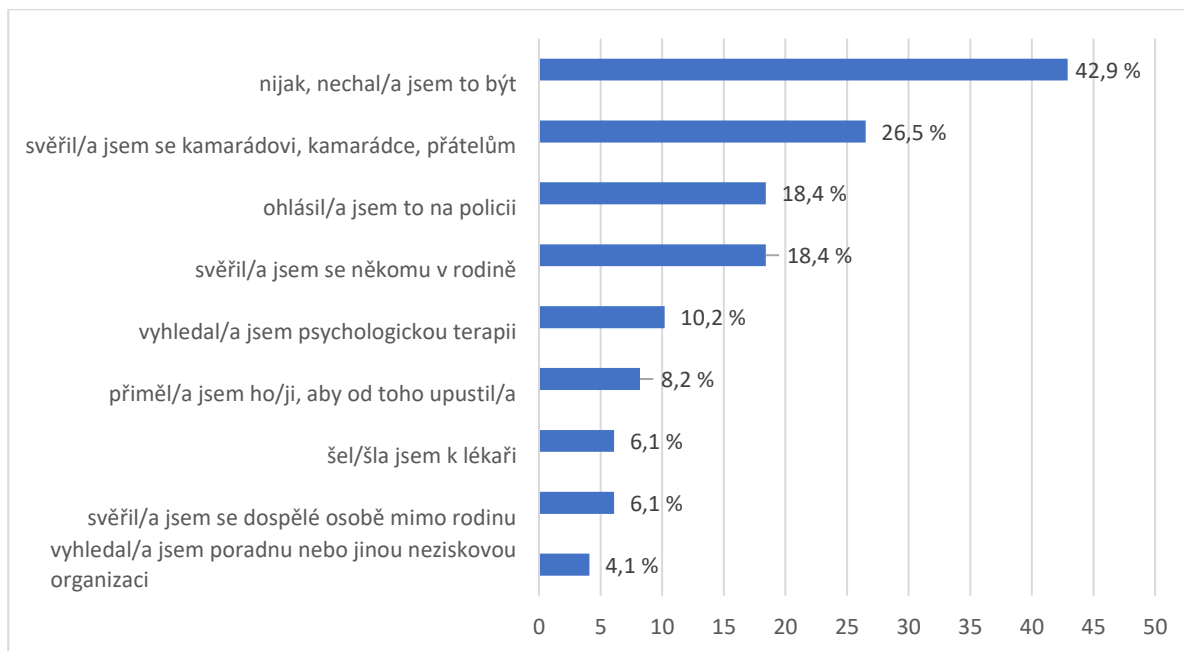
Graf č.5: Způsoby řešení/reakce žen a mužů na sexuální násilí nebo sexuální obtěžování, které v rámci všech zažitých forem vyhodnotili jako nejhorší (n=388)

3.3.1. Znásilnění

Jak je vidět v grafu č. 6 níže, i v případě znásilnění oběti nejčastěji tyto případy nijak a s nikým neřeší. Poměrně značná část obětí se však s touto zkušeností někomu svěří: kamarádce nebo kamarádovi (26,5 %), někomu v rodině (18,4 %), jiné dospělé osobě (6,1 %). Znásilnění ohlásí na policii 18,4 % obětí. Na odbornou pomoc se obrátí pak již menší část obětí: 10,2 % z nich vyhledá psychoterapii, 6,1 % jde k lékaři a 4,1 % vyhledá poradnu nebo jinou neziskovou organizaci.

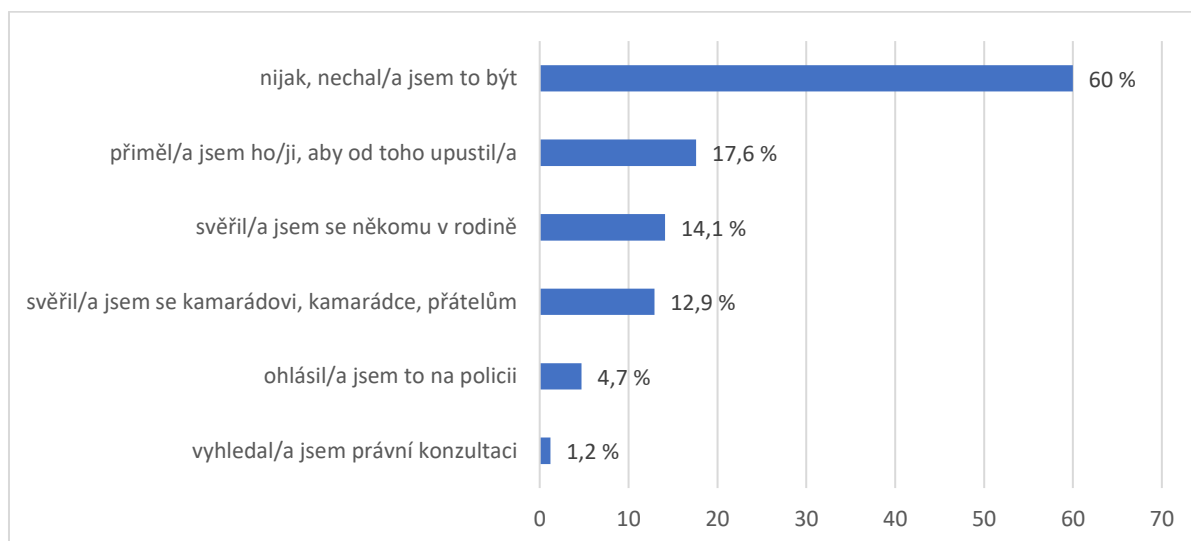
Graf č.6: Způsoby řešení či reakce žen a mužů na znásilnění, přičemž jde o ty, kteří znásilnění vyhodnotili jako nejhorší z jimi zažitých forem sexuálního násilí/obtěžování (n=49)

3.3.2. Verbální sexuální obtěžování

Verbální sexuální obtěžování žádným způsobem neřeší 60 % obětí, které ho vyhodnotí jako nejhorší ze zažitých forem násilí nebo obtěžování. 17,6 % obětí pak reaguje přímo na původce tohoto obtěžování a přiměje ho, aby od daného chování upustil. Někomu v rodině se svěří 14,1 % obětí tohoto obtěžování a 12,9 % obětí se svěří kamarádce nebo kamarádovi. Na policii se obrátí 4,7 % obětí verbálního sexuálního obtěžování.

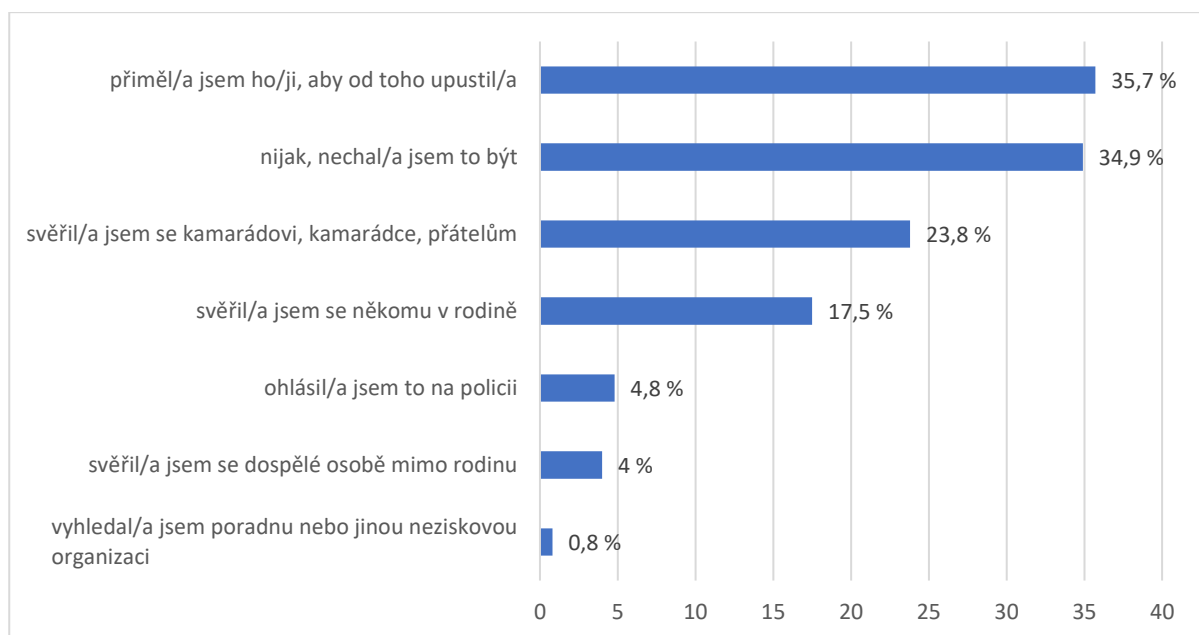
Graf č.7: Způsoby řešení či reakce žen a mužů na verbální sexuální obtěžování, přičemž jde o ty, kteří verbální sexuální obtěžování vyhodnotili jako nejhorší z jimi zažitých forem sexuálního násilí/obtěžování (n=85)

3.3.3. Osahávání, hlazení, doteky proti vůli oběti

Oběti osahávání, hlazení či doteků proti své vůli nejčastěji reagují přímo na původce tohoto násilí a přimějí ho, aby od daného jednání upustil (35,7 %). Jde o jedinou ze zkoumaných forem násilí či obtěžování, u které převládá nějaká aktivní forma reakce či řešení. Poměrně značné procento obětí se někomu svěří: kamarádovi či kamarádce (23,8 %), někomu v rodině (17,5 %) či jiné dospělé osobě, které důvěřují (4 %). Téměř 5 % obětí nahlásí tuto zkušenost na policii, méně než 1 % obětí se v souvislosti s osaháváním, hlazením nebo doteky proti své vůli obrátí na poradnu či neziskovou organizaci.

Graf č.8: Způsoby řešení či reakce žen a mužů na osahávání, hlazení či doteky proti jejich vůli, přičemž jde o ty, kteří toto vyhodnotili jako nejhorší z jimi zažitých forem sexuálního násilí/obtěžování (n=126)

3.3.4. Řešení dalších forem sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování

Další formy sexuálního násilí a sexuálního obtěžování, na které jsme se ve výzkumu zaměřovali, byly respondenty vybrány jako nejhorší ze zažitých situací v menší četnosti, než aby bylo možné dílčí reakce na každou z těchto forem násilí a obtěžování interpretovat nebo zobrazovat samostatně v grafech bez rizika významnější statistické odchylky. Také u těchto forem ovšem celkově platí, že respondenti a respondentky většinou na danou situaci nereagovali nijak, nebo z oblasti aktivních řešení pak nejčastěji přiměli pachatele, aby od daného násilí nebo obtěžování upustil, nebo se svěřili kamarádce či kamarádovi.

4. Závěrem

Výsledky tohoto reprezentativního výzkumu jasně ukazují, že sexuální násilí a sexuální obtěžování není okrajový problém české společnosti, ale týká se značné části české populace - v případě žen pak více než poloviny. Proto je nutné mu přikládat patřičný důraz v podobě jak prevence tohoto násilí, tak řešení těchto situací a vytvoření a posilování sítě dostupné, efektivní, citlivé a kvalitní pomoci obětem.

Výzkumná data mimo jiné ukazují, že oběti sexuálního násilí a sexuálního obtěžování se relativně často svěřují se zažitými situacemi někomu ve svém okolí, ať už jde o rodinu, přátele nebo jinou osobu, které důvěřují. Právě proto by osvětové a informační aktivity měly cílit také právě na okolí obětí sexuálního násilí a sexuálního obtěžování s cílem zvýšit jejich citlivost vůči tématu a informovanost o vhodných reakcích.

Ačkoliv z výzkumných dat na první pohled vyplývá, že se na neziskové organizace a jiné specializované instituce (policie, lékaři) obrací relativně málo obětí, při přepočtu na reálný počet obyvatel nám tato data mohou poskytnout lepší orientaci v tom, o jaký počet lidí se jedná a jak tomu kapacity organizací odpovídají.

Zároveň je klíčové na tato kvantitativní data navázat dalšími výzkumy. Ať už dalším kvantitativním výzkumem bez omezení pilotního výzkumu, který se zaměří například právě na otázku pachatele sexuálního násilí (zda šlo o osobu blízkou nebo známou, jaké bylo pohlaví pachatele). Nebo dále výzkumem kvalitativním, který pomůže objasnit doplňující otázky k těmto výsledkům a které není možné v rámci kvantitativního šetření (s ohledem na metodologii) zjistit. Kvalitativní výzkum se tak může zaměřit například na důvody, proč většina obětí na zažitou situaci obvykle nijak nereaguje a proč se neobrací na dané instituce či organizace, nebo co by k řešení své situace nejvíce potřebovaly.